

Jazyk české věznice? Porozumění vězeňskému slangu

Josef Smolík – Petr Juříček

Abstract

The Language of a Czech Prison: Understanding Prison Slang. *This paper will focus on the research of slang expressions used in a specific Czech prison. The research will be conducted through a questionnaire survey to understand typical slang terms within the prison environment. The paper will be based on relevant literature and practical insights. It will attempt to compare the understanding of slang between recidivist inmates and those serving their first term of imprisonment.*

Keywords: Questionnaire Survey, Prison Slang, Czech Prison, Recidivists, First-Time Imprisonment.

Klíčová slova: Dotazníkové šetření, vězeňský slang, česká věznice, recidivisté, první výkon trestu.

Úvod

V procesu socializace se každý člověk dostává do množství nejrůznějších sociálních kontaktů, které mají různou délku trvání, frekvenci a intenzitu. V těchto kontaktech probíhá velké množství sociálních interakcí, které se mj. odehrávají prostřednictvím komunikace. Komunikace je definována jako proces, při němž si v přímém a nepřímém sociálním kontaktu sdělujeme informace a významy (Kraus 2008, Čeněk, Brešová, Smolík 2013). Tato komunikace je zároveň předpokladem pro vytváření společenských skupin a existenci mezilidských vztahů (Geist 1992, Sekot 2006).

Součástí sociální interakce je i verbální komunikace, tj. komunikace prostřednictvím jazyka v jeho mluvené či psané podobě (řeči), která je založena mj. na používání slov, jakožto symbolů s více méně stálým a určitým významem (Čeněk, Brešová, Smolík 2013). Jazyk (a obecně komunikace) plní i *funkci integrační*, má vliv na utváření národů, etnik, subkultur atp. (srov. Gbúrová 2009).

Komunikace se intenzivně rozvíjí i ve specifickém prostředí jako je výkon trestu odnětí svobody (dále jen VTOS). Jedinec se v intenzivním procesu (re)socializace seznamuje s novými informacemi a významy, které mají

vztah k vězeňskému prostředí. Kraus také upozorňuje, že „proces komunikace souvisí právě s charakterem sociálního prostředí“ (Kraus 2008: 122).

Ústní jazykový projev plyne nepřetržitě v prostoru a čase, je spontánní a často je ovlivněn mimojazykovou situací (Dulebová, Štefančík Cingerová 2024). I proto dochází k tomu, že konkrétní prostor (věznice) a jednotliví komunikující (vězni a osoby zajišťující výkon trestu) výrazně (de)formují a modifikují užívané jazykové prostředky.

Jazyk, který je monohodimenzionálním jevem, je nutno chápat v souvislosti se všemi referenčními systémy, k nimž se vztahuje (např. specifická skupina, komunita, prostředí, sociální vrstva, subkultura atp.) (srov. Geist 1992).

Mnoho slov, resp. pojmů vyvolává představy i abstraktní pojmy, ale ne všechny a ne u všech lidí. Slova mají význam lexikální (*denotativní*) a emocionální (*konotativní*), umožňují označování, ale mohou také vyvolávat emocionální reakce. Táž myšlenka může být formulována různými způsoby a výroky mohou obsahovat „skrytá sdělení“ či „narážky“ (Nakonečný 1999: 163-164).

Tento příspěvek bude v teoretické části stručně diskutovat terminologii (vězeňský slang/argot), přiblíží stručně výzkum této oblasti v českém prostředí, a uvede některé slangové výrazy užívané ve vězeňském prostředí. Následně bude stručně představena charakteristika vybrané středně velké české věznice, konkrétně se jedná o Věznici Kuřim.

Empirická část příspěvku představí realizované dotazníkové šetření na téma porozumění slangovým výrazům u vězeňské populace této věznice. Srovnávány budou 2 skupiny osob; první skupina zahrnuje osoby, které jsou poprvé ve VTOS, zatímco druhou skupinu osob můžeme označit za „recidivující“.

Argot nebo slang?

Základní diskusí v této oblasti je, zda pro „vězeňskou mluvu“ užívat označení argot, nebo vězeňský slang.

Jazyk ve vězeňském prostředí plní tři základní funkce, tedy *funkci komunikační*, *funkci vytváření identity* a *funkci kryptickou* (Dirga 2016, Lochmannová 2020).

Argot znamená, že slovní zásoba je správně chápána pouze úzkým okruhem osob (kryptická funkce), což pro vězeňský slovník (mluvu) již neplatí, resp. je tato funkce minimalizována. Jednotlivé výrazy znají nejenom příslušníci Vězeňské služby ČR, ale i civilní zaměstnanci věznic (pe-

dagogové, vychovatelé, psychologové, sociální pracovníci, lékaři, kaplani atd.) (srov. Radková 2012, Brunová 2020).

Slang lze definovat jako specifický jazykový projev určité sociální nebo profesní skupiny, který se odlišuje od běžného spisovného jazyka (srov. Malátková a kol. 2006: 910). Jedná se o neformální a často expresivní způsob vyjadřování, který je charakteristický pro určitou komunitu nebo věkovou skupinu (srov. Geist 1992). Slangové výrazy vznikají často spontánně a mají tendenci být krátkodobé či dlouhodobé, přičemž jejich význam může být srozumitelný jen uvnitř dané skupiny. Tento typ jazyka je dynamický a podléhá neustálým změnám, jak se vyvíjí kultura a sociální prostředí, ve kterém se používá. Slang často slouží jako prostředek pro vyjádření identity a sounáležitosti se skupinou (subkulturou, komunitou atp.). Jeho použití může být způsobem, jak se odlišit od ostatních nebo naopak posílit vazby uvnitř komunity. Výrazy používané ve slangu mohou být také specifické pro určité geografické oblasti, zájmové skupiny nebo pracovní prostředí, a někdy také reflektují aktuální trendy či popkulturní fenomény. Tímto způsobem slang nejen obohacuje jazyk, ale také poskytuje pohled na to, jak lidé vnímají a interpretují svět kolem sebe. I když je slang často považován za neformální nebo dokonce vulgární formu jazyka, hraje důležitou roli v komunikaci. Je výrazem kreativity a inovace v jazyce a může být využíván jako prostředek pro humor, ironii nebo sarkasmus. Současně může slang odrážet sociální napětí nebo frustrace a sloužit jako ventil pro vyjádření pocitů, které by jinak nebyly snadno vyjádřitelné ve formálním jazyce. Tímto způsobem slang nejen reflektuje (sub)kulturu, ale také ji aktivně formuje.

Zcela specifickým prostředím je i vězení, které je bohaté na slangové výrazy. Tento druh slangu má několik charakteristických rysů, které odrážejí uzavřenou, často napjatou atmosféru vězení. Tento jazykový kód tak pomáhá vytvářet pocit sounáležitosti mezi vězni a zároveň posiluje hranice mezi nimi a vnějším světem.

Vězeňský slang lze považovat za součást vězeňského kodexu (*prison/convict code*), který lze definovat jako strategii chování ke spoluvězňům a zaměstnancům (blíže viz Nedbálková 2003, Sochůrek 2007, Dirga, Lochmannová, Juříček 2015, Dirga 2016, Dirga, Kubín 2004).

K užívání vězeňského slangu dochází i ze strany sdělovacích prostředků (včetně vyjádření politiků či představitelů bezpečnostních složek), kdy je například užíváno (ve shodě s vězni a jejich slangem) pejorativní označení „bachař“ (srov. Sochůrek 2007). Využívání vězeňského slangu se objevuje v televizní či seriálové tvorbě, či obecně v populární kultuře.

Vězeňský slang je komunikační prostředek pro osoby ve VTOS, který umožňuje odlišení těchto jedinců či skupin od „normální“ společnosti. Uží-

vání slangu je znak určité „exkluzivity“, nicméně slouží i k určité ochraně osob, které tento slang znají před osobami a institucemi sociální kontroly (srov. Grossman, Roztočil 2005).

Slangové výrazy v tomto prostředí často reflektují tvrdé podmínky života ve vězení, ať už jde o vztahy mezi vězni, způsoby přežití, nebo způsoby, jak se vyhnout konfliktům. Mnohé výrazy jsou eufemismy, které zmírňují nebo zakrývají drsnost reality, například pro násilné činy nebo nelegální aktivity. Vězeňský slang je také bohatý na metafory a přezdívky, které mohou odkazovat na konkrétní osoby, místa nebo situace ve vězení. Tímto způsobem se stává součástí kulturní identity vězňů a odrazem jejich každodenní zkušenosti.

Další specifickou vlastností vězeňského slangu je jeho dynamika a nestálý vývoj. Stejně jako ostatní formy slangu, i tento jazyk podléhá změnám, které přicházejí s novými generacemi vězňů a změnami ve společnosti. Vězeňský slang také přebírá některé výrazy z jiných typů prostředí (např. z vojenského slangu, z drogové subkultury, z jazyků etnických či národnostních menšin, či přímo z prostředí skupin organizovaného zločinu atp.) (srov. Girtler 2001: 188-211, Dirga, 2016: 11).

Vězeňský slang může být regionálně odlišný, přičemž některé výrazy mohou být specifické pro konkrétní věznic nebo skupiny vězňů. Tento jazykový systém tedy nejen pomáhá vězňům komunikovat, ale také slouží jako prostředek pro vyjádření jejich specifické zkušenosti a přežití v nepřátelském prostředí.

U slangu chybí jednoznačná kryptická funkce (viz výše), kdy dochází sice k předávání a dorozumívání prostřednictvím specifických výrazů, nicméně tyto výrazy nejsou užívány pouze daným společenstvím (osob ve VTOS). Otázkou zůstává, do jaké míry plní či neplní vězeňský slang funkci zatajování informací (srov. Lochmannová 2020). I z tohoto důvodu dáváme přednost označení vězeňský slang, před označením vězeňské mluvy jako argotu, přestože i v současnosti některé specifické jazykové kódy mohou mít kryptickou funkci. Na druhou stranu většina termínů jazykového slangu se používá i mimo prostředí českých věznic, často se jedná o prostředí osob v sociálně vyloučených lokalitách, vojenském prostředí či v drogové subkultuře (k diskusi viz Radková 2012: 9-19).

Slang slouží specifickým potřebám jazykové komunikace, jednak jako prostředek vyjádření příslušnosti k prostředí či k zájmové sféře. Může jít o úzus příslušníků určitého zaměstnání (profesionální slang) nebo určité, společensky kladně nebo neutrálně hodnocené skupiny lidí spojených určitým zájmem (skupinový slang) (viz Radková 2012: 10).

Často se v debatách objevuje také termín „mluva odsouzených“, což má jistě logiku, nicméně tuto řeč mohou ovládat i lidé, kteří již odsouzeni

nejdou, případně rodinní příslušníci odsouzených, zaměstnanci věznic atp. I z výše uvedených důvodů dáváme přednost používání termínu „vězeňský slang“.

Vězeňský slang jako výzkumné téma

Radková (2012: 7) ve své knize konstatovala, že sociolingvistika ví ještě málo o mluvě těch, kteří se dostali do rozporu se zákonem. S tímto tvrzením lze souhlasit, nicméně vězeňský slang je tématem, který nalezneme i v textech, které se primárně zaměřují na kriminologii, penologii či penitenciární sociologii (blíže viz Girtler 2001, Dirga 2016, Lochmannová 2020, Dirga 2021).

Jazyk představuje základní komunikační prostředek mezi sociálními celky i jedinci. Jedná se o znakový či symbolický systém, který dává možnost přesně vyjádřit skutečnosti vnějšího i vnitřního světa jedince s využitím slov a operací s nimi spojených, v souladu se stanovenými (ne nutně) gramatickými pravidly. Sdílení významů slov pak umožňuje, že kódování významů a jejich dekódování může být v maximální míře identické (Lochmannová 2020: 74-75, Dirga, Hasmanová Marhánková 2014).

V českém prostředí je výzkum vězeňského slangu (argotu) tématem, které je zpracováváno cyklicky a multidisciplinárně (srov. Hála, Soudková 2002, Radková 2012, Dirga 2016, Lochmannová 2020).

Tento text lze tedy vnímat jako další příspěvek do diskuse o současném vězeňském slangu, přičemž se zaměříme na deduktivní logiku (postup), kdy nejdříve (na základě relevantní literatury a poznatků z praxe) popíšeme vybrané slangové výrazy, přičemž v podobě dotazníkového šetření (u dvou předem definovaných skupin osob) ověříme, zda osoby ve VTOS znají jejich význam (viz níže).

Jazyk ve výkonu trestu odnětí svobody

Jak známo, ve VTOS se ocitají lidé, kteří nějakým způsobem zásadně porušili všeobecně přijímané společenské normy a společenská pravidla, kterými je podmíněna běžná sociální interakce lidí (Radková 2012). Tito lidé se ocitají ve vězení, které je „totální institucí v tom smyslu, že zde žijící člověk podléhá absolutní kontrole a jeho svoboda pohybu je zásadně omezena. Tento systém nutí vězně ke způsobu života, který je naprosto odlišný od jejich zvyklostí“ (Girtler 2001: 53, srov. Nedbálková 2003: 470-471).

VTOS je náročnou životní situací, která se dotýká nejen člověka samotného (především jeho psychiky), ale má vliv i na sociální okolí daného jedince (na jeho vztahy s rodinou, přáteli a ostatními členy společnosti). Pokud budeme hovořit o dopadu na jedince, je třeba si uvědomit, že na vězně působí nejen materiální, ale i psychická izolace. K tomu se přidružují režimová opatření (časový rozvrh dne), ale i další spoluodsouzení (viz Raszková, Hoferková 2014: 86).

Když nastoupí prvotrestaný odsouzený do VTOS, dochází u něj k radikální (dosud nepoznané) životní změně, promění se ze svobodného jedince na vězně. V penitenciární sociologii bývá takováto proměna již tradičně označována termínem *prizonizace* (z anglického prison – vězení; opakem je pak propuštění odsouzeného na svobodu, tzv. *deprizonizace*) (srov. Dirga 2016). Prizonizaci je možno chápat jako proces, v němž se člověk, který nastoupil do výkonu trestu, ve větší či menší míře přizpůsobuje vězeňskému prostředí, seznamuje se se zdejšími zvyky, hodnotami, pravidly i celkovou (sub)kulturou vězení (Radková 2012: 43, Smolík 2024: 168). Mertl (2020: 524) konstatuje, že „prizonizace jako proces přivykání a internacionalizace vězeňského prostředí, má vliv nejenom na výkon trestu, ale je významným faktorem i po propuštění“.

Vězeň v procesu prizonizace přijímá již výše zmíněny vězeňský kód, který je významnou součástí pro chování ve VTOS, jehož součástí je i vězeňská mluva (Dirga 2016). Zde je možno hovořit o funkci utváření, potažmo formování identity odsouzeného (Lochmannová 2020: 75).

Způsob mluvy lze ve VTOS vnímat mimo jiné jako jeden z psychologických nástrojů, které slouží k přežití ve svérázném prostředí věznice. Nový odsouzený si přisvojuje vězeňskou mluvu, osvojuje si vězeňské výrazy (pokud je již nezná), což může být mimo snahy o naplnění standardní komunikační funkce také v situaci, kdy jazyk začíná užívat aktivně, ve snaze o jakési splynutí s daným prostředím, v němž má po určitou dobu žít. Na druhou stranu někteří odsouzení mohou vůči nováčkům používat jazyk tak, aby ukázali svoji (nejen) psychologickou převahu (Radková 2010, Lochmannová 2020).

Při vstupu do vězeňského prostředí je očekáváno, že odsouzený přijme za vlastní nový způsob komunikace, který je současně do jisté míry způsobem specializované socializace v rámci nové komunity (Lochmannová 2020).

Specifická mluva vězňů je komunitně utvářena a následně reprodukována v každodenních interakcích, které je možné nahlížet jako jazykové performativní akty společenství odsouzených, které plní rozdílné funkce. Pro lepší ilustraci je možné tyto funkce rozdělit na *symbolickou* a *ilustrativní* rovinu.

Na symbolické rovině plní jazyk úlohu symbolu a zdroje identity pro společenství, které jej užívá. Z hlediska instrumentálního je jazyk nástrojem pro předávání informací, dorozumívání se a zároveň pro zatajování informací, které jsou určeny jen pro členy daného společenství (Dirga 2016: 10).

Znalost vězeňského slangu má významný přínos z hlediska bezpečnostní politiky a penologie, tedy vědního oboru zabývajícího se trestními sankcemi, vězeňským systémem a resocializací pachatelů. Tato znalost pomáhá v několika klíčových oblastech, které jsou důležité pro zajištění bezpečnosti ve vězeňských zařízeních a pro efektivní práci s vězni.

Za prvé, porozumění vězeňskému slangu umožňuje zaměstnancům vězeňských zařízení lépe monitorovat komunikaci mezi vězni. Vězeňský slang často obsahuje kódovaná sdělení, která mohou zahrnovat plány na útěky, přípravy násilných činů nebo obchodování s nelegálními látkami. Pokud dozorcí dokážou rozluštit tato sdělení, mohou včas zasáhnout a předejít tak vážným bezpečnostním incidentům. Znalost slangu tedy slouží jako preventivní nástroj, který pomáhá udržet pořádek a bezpečnost uvnitř vězeňských zařízení.

Za druhé, vězeňský slang poskytuje cenný vhled do dynamiky a hierarchie mezi vězni. Slangové výrazy mohou odhalit sociální strukturu vězeňské populace, identifikovat vůdce gangů nebo jiné vlivné jedince, a tím napomoci v prevenci násilí nebo jiných forem nezákonného chování. Také může odhalit míru napětí nebo hrozeb v určitých skupinách, což je zásadní pro efektivní řízení věznice a ochranu zranitelných jedinců.

Z pohledu penologie je znalost vězeňského slangu také důležitá pro práci s vězni na jejich resocializaci a rehabilitaci. Porozumění jazyku, kterým vězni komunikují, umožňuje odborníkům lépe rozpoznat jejich problémy, obavy nebo traumata, což může vést k účinnější intervenci a podpoře při návratu do společnosti. V neposlední řadě tato znalost napomáhá při tvorbě preventivních a intervenčních programů, které mohou být přizpůsobeny specifickým potřebám vězeňské populace.

Jak již bylo zmíněno, tak vězeňské slangové výrazy se neustále vyvíjí, a často se objevují i mimo vězeňské prostředí (podrobněji viz Radková 2012).

Poměrně rozšířeným slangovým výrazem je např. *konina*, což je označení pro vězně, kteří ve VTOS zauímají podřízenou pozici vůči ostatním vězňům (posluhují jim atp.) (srov. Juříček, Smolík 2023). Dalšími termíny jsou například *kázeňák*, což je zkratka pro tzv. kázeňský trest či *ponorka*, označující vězeňský autobus s malými okny pro přepravu vězňů (Dirga, Kubín 2024, Dirga, Hasmanová Marhánková 2014). Poměrně známým označením je i *mončičák* či *moňák*, což je výraz pocházející z akronymu MON, tedy objekt možného násilí. Slangový výraz pro vězeňskou prohlídku

cel či ložnic je *filcung* (srov. Lochmannová 2020). Dalším slangovým výrazem je i *kolchoz*, což je seskupení dvou nebo více odsouzených dělících se o jídlo, tabák apod. Užívaným je i sloveso *džipovat* (synonymem je *koňování*) které označuje proces posluhy či úklidu ze strany podřízených vězňů ve vězeňské hierarchii. K dalším výrazům patří například *mukl*, *katr*, *pampeliška*, *bengo*, *barákový*, *kvak* atp. (viz Radková 2012, Dirga, Lochmannová, Juříček 2015, Dirga 2016, Smolík, Juříček 2023).

Tyto výrazy jsou pro prvotrestané, kteří dosud nemají praktické zkušenosti s vězeňským světem, zpravidla neznámé. Příčinu však nespátřujeme v kryptické funkci těchto pojmenování, ale spíše ve skutečnosti, že svět za mřížemi jednoduše prvotrestaní neznají (výjimku tvoří jedinci, kteří mají mezi odsouzenými nebo bývalými odsouzenými známé či příbuzné, ti totiž mají o vězeňských realitách alespoň jisté povědomí) (Radková 2012: 45).

Předmět a cíl výzkumné sondy

Předmětem této výzkumné sondy je porozumění slangovým výrazům mezi osobami ve VTOS, se zvláštním zaměřením na rozdíly mezi vězni, kteří jsou ve vězení poprvé, a recidivisty. Výzkum se soustředí na analýzu toho, jak různé skupiny vězňů interpretují a používají vězeňský slang, a jak tento slang ovlivňuje jejich každodenní interakce v prostředí věznice. Studie zkoumá, zda existují rozdíly v používání a porozumění slangových výrazů mezi těmito dvěma skupinami vězňů.

Výzkum má za cíl posoudit, jak vězni z obou skupin využívají slangové výrazy ve svých každodenních interakcích, a jak toto porozumění může ovlivnit jejich postavení a vztahy v rámci vězeňské komunity.

S ohledem na realizaci „omezené“ výzkumné sondy (omezený počet respondentů, výzkum pouze v jedné věznici) bude stanovena teze (předpoklad), která by měla (alespoň částečně) vysvětlit problematiku vězeňského slangu (k tomu srov. Baboš, Világi 2016: 33). Náš předpoklad tedy je, že:

„nebude výraznější rozdíl v užívání vězeňských slangových výrazů mezi osobami, které jsou ve VTOS poprvé, a osobami, které můžeme považovat za recidivisty (ve VTOS více než 1x)“.

Naše premise vychází z teoretického úsudku, že „nováčky“ ve VTOS se snaží rychle zorientovat ve slangových výrazech, např. z důvodu adaptace na výkon trestu, získání sociální role, budování hierarchie, zapadnutí do kolektivu apod.

Metodologie výzkumné sondy

Výzkumná sonda zaměřená na porozumění slangovým výrazům mezi vězni ve Věznici Kuřim se opírá o kvantitativní sběr dat prostřednictvím dotazníkového šetření (srov. Radková, 2012). Výzkum byl realizován mezi vězni zařazenými do věznice s ostrahou, se středním a vysokým stupněm zabezpečení, kteří jsou ve vězení poprvé, a recidivistů. Dotazníkové šetření probíhalo v prostředí Věznice Kuřim, přičemž dotazník byl navržen tak, aby co nejlépe odrážel specifika vězeňského prostředí a byl srozumitelný pro cílovou skupinu respondentů.

Sběr dat respektoval základní etické principy pro realizaci výzkumu v prostředí věznice (vyplnění dotazníku bylo dobrovolné, respondenti byli seznámeni s účelem výzkumu, byla zaručena anonymita atp.).

Dotazník obsahoval celkem 23 otázek, z toho bylo 18 otázek, které se označují jako jednoznačné, tedy jsou založeny na výběru jedné (správné) kategorie ze seznamu 4 nabízených variant (samozřejmě byla i pátá varianta odpovědi v podobě „nevím“). Tato struktura dotazníku tak badatelům solidně umožnila zjistit porozumění slangovým výrazům (blíže viz Walker 2013: 53, Sekot 2006: 23).

Prvních 5 otázek se zaměřovalo na základní demografické charakteristiky respondentů, jako jsou věk, délka trestu, typ ostrahy, dosažené vzdělání a zda se jedná o prvoodsouzené nebo recidivisty. Hlavní část dotazníku byla zaměřena na porozumění a používání slangových výrazů ve vězeňském prostředí. Slangové výrazy byly vybrány nejenom na základě literatury (především Radková 2012, Dirga 2016, Lochmannová 2020), ale i na základě zkušeností autorů s vězeňským prostředím. Jednalo se celkem o 18 slangových výrazů (viz tab. č. 1), jejichž význam byl konfrontován s literaturou (viz Radková 2012).

Otázky zkoumaly, jakým způsobem vězni vnímají a používají slangové výrazy v každodenní komunikaci a zda vnímají rozdíly v porozumění mezi jednotlivými skupinami vězňů.

Dotazníky byly distribuovány za asistence vězeňského personálu, aby byla zajištěna maximální anonymita a věrohodnost odpovědí. Data byla následně analyzována s důrazem na identifikaci společných vzorců a rozdílů v používání a porozumění slangovým výrazům mezi recidivisty a „novými vězni“.

Věznice Kuřim: stručná charakteristika

Věznice je dislokována v katastru města Kuřim na okraji průmyslové zóny, deset kilometrů severně od Brna na jižní Moravě. Je určena pro výkon trestu odnětí svobody odsouzených mužů starších 18 let, kteří byli soudem zařazeni k výkonu trestu do věznice s ostrahou ve středním a vysokém stupni zabezpečení. Součástí vysokého stupně zabezpečení jsou specializovaná oddělení pro výkon ochranného léčení sexuologického a pro výkon trestu odsouzených s poruchou osobnosti a chování. Ubytovací kapacita věznice je stanovena na 490 odsouzených se zachováním 4m², ale vzhledem k celorepublikové přeplněnosti vězeňských kapacit je nyní do věznice umístěno 530 vězněných osob, resp. 147 ve středním stupni zabezpečení a 383 ve vysokém stupni zabezpečení. Zabezpečení správného chodu věznice a dodržování zákonných norem zajišťuje 257 zaměstnanců, z nichž je 148 příslušníků ve služebním poměru a 109 občanských pracovníků. Věznice vytváří podmínky pro zaměstnávání odsouzených ve středisku hospodářské činnosti, ve svém vlastním provozu a u soukromých firem. Dlouhodobě se zaměstnanost vězňů pohybuje kolem 50 %.

Pro realizaci výzkumné sondy byla Věznice Kuřim zvolena na základě předchozí úspěšné spolupráce (srov. Juříček, Smolík 2024).

Výsledky

Dotazníkového šetření, které bylo realizováno v průběhu 16. až 20. září 2024, se zúčastnilo celkem 91 respondentů ve VTOS. Z celkového počtu 91 osob bylo poprvé ve VTOS 42 respondentů, do kategorie „recidivujících“ bylo zařazeno 49 osob. Po kontrole byly všechny dotazníky podrobeny finální analýze, která byla realizována v tabulkovém procesoru Microsoft Excel. Obě skupiny byly zkoumány zvlášť, aby u nich následně byly zkoumány znalosti (porozumění obsahu) jednotlivých slangových výrazů.

První skupina (poprvé ve VTOS) respondentů měla tyto základní charakteristiky. Jednalo se o mladší jedince (57 % bylo do 37 let), přičemž ve výkonu trestu bylo již 67 % déle než 8 měsíců, pouze 5 osob bylo ve VTOS kratší dobu než 2 měsíce. 18 osob z této skupiny bylo ve středním stupni zabezpečení 24 osob bylo ve stupni vysokém. Podle dosaženého vzdělání bylo nejčastější kategorií dosažení výučního listu (48 %).

Ve druhé skupině („recidivující“) byl věk vyšší, nejvíce osob spadalo do kategorie 28 až 47 let (61 %), 21 respondentů bylo umístěno ve středním stupni ostrahy, 28 osob bylo ve stupni vysokém. Podle dosaženého vzdělání dosáhlo 16 osob pouze základního vzdělání, 24 osob dosáhlo výučního listu.

Následně se dotazník zaměřil pouze na porozumění slangovým výrazům. Výsledky sumarizuje tabulka č. 1, která uvádí konkrétní slangové výrazy.

Tab. č. 1: Porozumění slangovým výrazům u dvou skupin osob ve VTOS (vlastní zpracování)

Slangový výraz	Skupina I (poprvé) 42 osob	Skupina II (recidiva) 49 osob
„Bidlo“	39 (92,8 %)	43 (87,6 %)
„mukl musel na bengárnu“	31 (73,8 %)	44 (90 %)
„bufet“	31 (73,8 %)	44 (90 %)
„bunkr“	5 (11,9 %)	13 (26,5 %)
„filcung“	36 (85,7 %)	40 (81,6 %)
Dostal „nárokáč“	35 (83,3 %)	48 (98 %)
Byl „sklepanej“	37 (88 %)	31 (63,3 %)
Je na „čumcimře“	27 (64,3 %)	28 (57,1 %)
Udělal „demonstračku“	35 (83,3 %)	39 (80 %)
Střelil to „piškotama“	33 (78,6 %)	37 (75,5 %)
Je to „dožínkář“	31 (73,8 %)	36 (73,5 %)
Dělá „džípa“	28 (66,6 %)	11 (22,4 %)
Byl to „zenerák“	3 (7,1 %)	35 (71,4 %)
Je to „moňák“	36 (85,7 %)	40 (81,6 %)
Tabák „vykoňoval“	39 (92,9 %)	40 (81,6 %)
Dostal „nášup“	39 (92,9 %)	41 (83,7 %)
„Jet s někým kolchoz“	34 (81 %)	40 (81,6 %)
Je u „pampelišek“	31 (73,8 %)	30 (61,2 %)

Z tabulky č. 1 je zřejmé, že mezi oběma skupinami nebyly výraznější rozdíly v porozumění jednotlivým slangovým výrazům. Zajímavé jsou rozdíly u dvou slangových výrazů, tj. dělat „džípa“ a „zenerák“. Dělat džípa znamená, že daná osoba posluhuje ostatním vězňům. Rozdíl v tabulce můžeme s opatrností interpretovat tak, že recidivisté osoby se nepříznaly i porozumění tomuto slangovému výrazu, protože se na „džípování“ podílejí. Oproti tomu slangový výraz „zenerák“ (zkratka pro „zvlášť nebezpečný recidivista“) je znám především skupině „recidivujících“. Při pohledu na porozumění jednotlivým slangovým výrazům nejsou výraznější rozdíly, což lze interpretovat tím, že osoby ve VTOS v poměrně krátkém časovém úseku přejímají vězeňský slang a adaptují se na „nové prostředí“.

Závěrem lze konstatovat, že se potvrdil výzkumný předpoklad o tom, že „*nebude výraznější rozdíl v užívání vězeňských slangových výrazů mezi osobami, které jsou ve VTOS poprvé, a osobami, které můžeme považovat za recidisty*“. Jak již bylo konstatováno, osoby ve VTOS se snaží v co nejkratší době etablovat v rámci vězeňské subkultury, což se týká i porozumění slangovým výrazům.

Diskuse

Vzhledem k povaze výzkumné sondy je třeba upozornit na některé limity, které se vztahují ke skladbě výzkumného vzorku. Výzkum nezahrnuje například ženskou vězeňskou populaci ani mladistvé odsouzené, což může ovlivnit generalizovatelnost výsledků. Dále, samotný výzkumný nástroj – dotazník – může mít svá omezení z hlediska přesnosti a hloubky zjištěných dat, především v případě komplexnějších otázek, které mohou vyžadovat delší a podrobnější odpovědi. Navzdory těmto limitům přináší výzkumná sonda důležité poznatky o způsobech komunikace a sociálních dynamikách ve vězeňském prostředí, které mohou být dále využity pro hlubší výzkum této problematiky.

Nové slangové výrazy reflektují dané prostředí, ve kterém se objevují a vyvíjejí, formují se prostřednictvím sdílených zájmů těch, kteří je používají (srov. Lochmannová 2020). Vězeňský slang tak není uzavřen a zakonzervován, ale je dynamický, reflektující například složení populace konkrétní věznice a vztah k jiným subkulturám (např. drogové). Prostředí a kultura v jednotlivých věznicích se mohou lišit, což se může projevat i v oblasti slangových výrazů (srov. Mertl 2020: 545).

Téma slangových výrazů by jistě stálo za hlubší a komplexnější výzkum, který by byl interdisciplinárního charakteru (lingvistického, penitenciárně sociologického, psychologického) (k tomu srov. Dirga 2021). Zajímavým tématem by jistě byla odlišnost slangu v mužských a ženských věznicích, kde by se mohly projevit výrazné rozdíly v užívaných slangových výrazech (maskulinita/feminita) (srov. Nedbálková 2003). Dalším námětem pro výzkum v českých věznicích by mohlo být porozumění vězeňských slangových výrazů u vězeňského personálu (jak příslušníků Vězeňské služby ČR, tak i civilních zaměstnanců).

Závěr

Tato analýza poskytla vhled do toho, jak vězeňskému slangu rozumí osoby ve VTOS, přičemž byly zkoumány znalosti u osob, které byly ve VTOS poprvé, a osob, které můžeme označit jako recidivisty. Výzkumná sonda se týkala Věznice Kuřim, kde proběhl sběr dat.

Na vězeňský jazyk je potřeba nahlížet jako na živý organismus, který se neustále proměňuje, dynamicky vyvíjí a dokáže flexibilně reagovat na změny prostředí ve VTOS (Dirga 2016, Grossmann, Roztočil 2005). Je důležité zdůraznit, že i prvověznění přispívají k formování vězeňské subkultury tím, že do ní vnášejí nové prvky (jazykové kódy). V rámci této sondy bylo konstatováno, že slangové výrazy si osoby ve VTOS osvojí v poměrně krátkém čase, a nelíší se tak skupiny osob ve VTOS poprvé, od skupiny osob „recidivujících“.

Literatura

- BABOŠ, P., VILÁGI, A. (2016). *Úvod do metodológie sociálnych vied*. Bratislava: Univerzita Komenského v Bratislave.
- BRUNOVÁ, M. (2020). *Novodobý vývoj a stav vězeňství v České a Slovenské republice*. Praha: Leges.
- ČENĚK, J., BREŠOVÁ, J., SMOLÍK, J. (2013). *Interkulturní psychologie. Současný výzkum a aplikace*. Brno: Mendelova univerzita v Brně.
- DIRGA, L. (2016). Jak se mluví za mřížemi: (Tajná) mluva odsouzených v českých věznicích. *Acta FF ZČU*, 8(1): 7–23.
- DIRGA, L. (2021): Sociologie za mřížemi. *Sociologický časopis*, 57(4): 411–432. <https://doi.org/10.13060/csr.2021.022>
- DIRGA, L., HASMANOVÁ MARHÁNKOVÁ, J. (2014). Nejasné vztahy moci – vězení očima českých dozorců. *Sociologický časopis*, 50(1): 83–105. <https://doi.org/10.13060/00380288.2014.50.1.31>
- DIRGA, L., KUBÍN, T. (2023). *Vězeň na útěku*. Praha: Academia.
- DIRGA, L., LOCHMANNOVÁ, A., JUŘÍČEK, P. (2015). The Structure of the Inmate Population in Czech Prisons. *Sociológia*, 47(6): 559–578.
- DULEBOVÁ, I., ŠTEFANČÍK, R., CINGEROVÁ, N. (2024). *Language and Security: The Language of Securitization in Contemporary Slovak Public Discourse*. Berlin: Peter Lang. <https://doi.org/10.3726/b21851>
- GBÚROVÁ, M. (2009). *Politika v jazyku, jazyk v politice*. Bratislava: Kubko Goral.
- GEIST, B. (1992). *Sociologický slovník*. Praha: Victoria Publishing.

- GIRTLEK, R. (2001). *Okrajové sociální kultury*. Brno: Masarykova univerzita.
- GROSSMANN, M., ROZTOČIL, V. (2005). *Ruskojazyční*. Praha: Vězeňská služba České republiky.
- HÁLA, J., SOUDKOVÁ, P. (2002). *Jak mluví čeští vězni: místo a úloha věznického argotu*. Praha: Vězeňská služba ČR.
- JUŘÍČEK, P., SMOLÍK, J. (2023). Násilí a utváření sociálních statusů ve vězeňské subkultuře. *Sociológia*, 55(1): 44–75.
<https://doi.org/10.31577/sociologia.2023.55.1.2>
- JUŘÍČEK, P., SMOLÍK, J. (2024). Zadluženost vězňených osob jako příčina jejich recidivy. *Sociální práce*, 24(3): 71–86.
- KRAUS, B. (2008). *Základy sociální pedagogiky*. Praha: Portál.
- LOCHMANNOVÁ, A. (2020). *Tělo za katrem*. Praha: Academia.
- MALÁTKOVÁ, J. a kol. (2006). *Ottova encyklopedie A–Ž*. Praha: Ottovo nakladatelství.
- MERTL, J. (2020). „Musíme makat a poslouchat, no“: Vězení, potlačování autonomie a responsabilizace u vězňených osob a propuštěných osob v ČR. *Sociologický časopis*, 56(4): 523–553.
<https://doi.org/10.13060/csr.2020.017>
- NAKONEČNÝ, M. (1999). *Sociální psychologie*. Praha: Academia.
- NEDBÁLKOVÁ, K. (2003). Má vězení střední rod? Aneb Maskulinita a feminita ve vězeňských subkulturách. *Sociologický časopis*, 39(4): 469–486. <https://doi.org/10.13060/00380288.2003.39.4.03>
- RADKOVÁ, L. (2012). *Jak se mluví za zdmi českých věznic*. Ostrava: Ostravská univerzita.
- RASZKOVÁ, T., HOFERKOVÁ, S. (2014). *Kapitoly z penologie II*. Hradec Králové: Gaudeamus.
- SEKOT, A. (2006). *Sociologie v kostce*. Brno: Paido.
- SMOLÍK, J. (2024). Stav kriminality: Zločin a trest. In: JANÁK, D. a kol. *Česká společnost poodhalena. Důležitá fakta o našem životě v první čtvrtině 21. století*. Brno: Mendelova univerzita v Brně, s. 151–173.
<https://doi.org/10.11118/978-80-7509-974-7-0151>
- SMOLÍK, J., JUŘÍČEK, P. (2023). Cukr nad zlato: kvak jako specifický alkoholický nápoj. *Listy cukrovarnické a řepařské*, 139(7-8): 260-263.
- SOCHŮREK, J. (2007). *Kapitoly z penologie, I. díl. Úvod do teorie trestu a stíhání*. Liberec: Technická univerzita v Liberci.
- WALKER, I. (2013). *Výzkumné metody a statistika*. Praha: Grada Publishing.

Kontakt:

doc. PhDr. Josef Smolík, Ph.D., MBA, LL.M., MSc.

Ústav sociálních studií	Department of Social Studies
Fakulta regionálního rozvoje a mezinárodních studií	Faculty of Regional Development and International Studies
Mendelova univerzita v Brně	Mendel university in Brno
Česká republika	Czech Republic

E-mail Address: josef.smolik@mendelu.cz

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-5841-8598>

PhDr. Petr Juříček, Ph.D.

Katedra bezpečnostního managementu	Department of Security Management Studies
Ambis – vysoká škola, a. s.	Ambis University
Česká republika	Czech Republic

E-mail Address: petr.juricek@ambis.cz

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-8341-8204>